

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Світлана ЖЕЛЕПА, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

Насильство в сім'ї (далі - домашнє насильство) визнається однією з найважливіших та найпоширеніших проблем в усьому світі. Проблема домашнього насильства розглядається не як приватна проблема, а як проблема суспільна та комплексна, що потребує особливої уваги з боку держави, оскільки насильство призводить до руйнування базової ланки суспільства – сім'ї, втрати його жертвами гідності, безпеки, свободи самовизначення та, в деяких випадках, життя.

Жертвою такого насильства може бути людина будь-якого віку, статі, рівня освіти та соціального статусу. Однак найбільш вразливими до насильства в родині є жінки, діти та люди літнього віку.

Крім того, негативні наслідки домашнього насильства породжують низку соціальних проблем, зокрема: злочинність; дитячу безпритульність та бездоглядність; є однією з причин поширення соціального сирітства та торгівлі людьми. Діти, які виховуються в сім'ї з проблемою насильства, підсвідомо переймають модель насильницької поведінки та в більш зрілому віці виявляють агресію, є схильними до негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі.

Отже, домашнє насильство є серйозним порушенням прав людини, які держава має відстоювати і захищати [1].

Україна є однією з країн світу, в якій поняття програм для кривдників, які вчинили домашнє насильство, та їх впровадження визначено на законодавчому рівні.

Зокрема, Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено поняття програм для кривдника та постраждалої особи.

Отже, програма для кривдника - комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків;

Програма для постраждалої особи - комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої

права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування [2].

Розглянемо деякі програми, які регулюють питання щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено дві програми: програма для кривдника та програму для постраждалої особи. Перша програма має юридичне та законодавче закріплення, друга – ні.

Отже, метою Типової програми для кривдника є - корекція агресивної поведінки кривдників, формування соціально прийнятних норм, гуманістичних цінностей і ненасильницької поведінки.

Завданнями цієї Типової програми є: формування у кривдника відповідального ставлення до власної поведінки та її наслідків для себе та членів сім'ї; формування усвідомлення кривдником того, що домашнє насильство - це порушення прав людини, яке карається відповідно до чинного законодавства; сприяння зміні насильницької поведінки кривдника; формування у кривдника нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках; сприяння засвоєнню кривдниками моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, взаєморозуміння, взаємоповаги і дотримання прав усіх членів родини; сприяння оволодінню кривдниками навичок безконфліктного спілкування, ефективної комунікації.

Для реалізації завдань розроблено методологічні засади. Типову програму розроблено на засадах когнітивної психології. Такий підхід широко застосовується в роботі з цільовою групою, він дає змогу не тільки корегувати поведінку особи, яка вчинила домашнє насильство, а й формувати в неї гуманістичні цінності. Когнітивні методики спрямовані на досягнення довгострокових і тривалих позитивних результатів через зміну переконань особи, мотивів поведінки, розв'язання її психосоціальних проблем.

Робота із кривдником спрямовується на зміну дезадаптивних переконань особи, корекцію когнітивних помилок, зміну дисфункціональної поведінки завдяки усвідомленню особою впливу думок на емоції та поведінку людини, через розвиток здатності людини виявляти та усвідомлювати свої негативні автоматичні думки, керувати ними, розуміти їх наслідки, виявляти свої когнітивні помилки і долати їх.

Типовою програмою передбачається комплексний підхід до проведення корекційної роботи з особами, які вчинили домашнє насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення [3].

Типовою програмою також передбачено тематичний план та алгоритм роботи з кривдниками, які передбачають знання та навички, яких має набути особа за результатами проходження цієї Типової програми:

1) знання: понять «домашнє насильство» та «насильство за ознакою статі»; можливих наслідків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі; проявів поведінки, які належать до домашнього насильства та насильства за ознакою статі, агресії, жорстокого поводження; факторів

впливу на розвиток агресивної поведінки; причин виникнення конфліктів, методів аналізу конфліктних ситуацій, шляхів їх розв'язання та визначення власної ролі у їх вирішенні; форм запобігання конфліктним ситуаціям; впливу гендерних стереотипів щодо соціальних ролей жінки і чоловіка на стосунки в родині;

2) навички: визначати незадоволені власні потреби, які викликають агресію та прояви гніву, та шляхи задоволення потреб ненасильницькими засобами; розпізнавати спускові механізми вияву агресії та усвідомлювати власні почуття й почуття інших людей у ситуації конфлікту; контролювати прояви гніву та агресії щодо інших людей; аналізувати власні дії в ситуації домашнього насильства, насильства за ознакою статі та визначати свої власні можливості на шляху до життя без насильства; розуміти свої власні кордони та кордони інших людей (фізичні та психологічні межі, які визначають діапазон і силу власних дій, а також сприйнятливність до дій навколишнього середовища); будувати безконфліктне спілкування, ефективну комунікацію із членами сім'ї та оточенням на основі взаєморозуміння і взаємоповаги; визначати перспективні цілі та формувати життєві плани, реалізовувати власні плани соціально прийнятним шляхом.

Друга програма повинна передбачати фактично такі самі знання та навички, методологічні засади та завдання роботи з особами, які постраждали від домашнього насилля. А також, необхідно розробити програми для дітей-кривдників. Указом Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» закріплено пріоритетні напрями щодо запобігання та протидії домашньому насильству, а саме: Кабінету Міністрів України забезпечити розроблення з урахуванням міжнародних стандартів та затвердити план невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, насильства за ознакою статі, передбачивши, зокрема, заходи щодо: розроблення та затвердження державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року; затвердження типової програми для постраждалих осіб, а також удосконалення типової програми для кривдників з визначенням особливостей проходження такої програми дітьми-кривдниками, надання відповідних методичних рекомендацій щодо реалізації таких програм; удосконалення законодавства щодо застосування процедури примирення у справах, пов'язаних із домашнім насильством, а також стосовно забезпечення права особи, яка постраждала від домашнього насильства, на пред'явлення позову про розірвання шлюбу тощо [4].

При розробленні таких програм необхідно звернути увагу, що кривдник, або особа, яка постраждала, або дитина-кривдник не розглядають домашнє насильство як конфлікт. Вони сприймають це як норму поведінки,

оскільки в їх родинях це розглядалося як нормальне співіснування та спілкування.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій до корекційних програм для осіб, які вчиняють насильство в сім'ї : наказ Міністерства соціальної політики від 29 жовт. 2014 р. № 838.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2018. № 5. Ст. 35.
3. Про затвердження Типової програми для кривдників : наказ Міністерства соціальної політики від 29 жовт. 2018 р. № 1434.
4. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21 верес. 2020 р. № 398/2020.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНІ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРОТИДІЇ ЦИМ ЯВИЩАМ В РОЗРІЗІ ВИКОНАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ АКЦІЇ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Світлана ЖОЛОБ, курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Максим ПЕНДЮРА, в.о. завідувача кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Гендерна рівність є основоположним принципом у системі захисту прав і основоположних свобод людини та громадянина, який прямо закріплений у Статуті ООН. Україна підтвердила свою відданість забезпеченню прав жінок шляхом прийняття Цілей сталого розвитку ООН до 2030 р. та основних угод, присвячених гендерній проблематиці, насамперед, Конвенції ООН з подолання всіх форм дискримінації щодо жінок. Окрім того, гарантії гендерної рівності чоловіків та жінок, зокрема, у сфері зайнятості, освіти, навчання, економічній, соціальній та сфері прийняття рішень, були закріплені Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС.

Незважаючи на наявність законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про попередження насильства в сім'ї» тощо, їх норми, на нашу думку, залишаються переважно декларативними через наступні причини:

а) низька обізнаність жінок (особливо в сільській місцевості) із міжнародними стандартами у сфері захисту від гендерної дискримінації. Жінка часто не розуміє, що її права було порушено, особливо якщо йдеться про випадки дискримінації. За 15 років дії закону України «Про забезпечення